

*Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет*

**КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

*Тема: «Розвиток цифрових активів відповідно до викликів та вимог
сучасного світу»*

*Спеціальність 051 «Економіка»
Освітня програма 6.051.00.06 «Економіка і бізнес»*

Завідувач кафедри: _____/Мельник Л.Г./

Керівник роботи: _____/Карінцева О.І./

Виконавець: _____/Кузнєцова К.В./

Група: _____ Епн-Днб1

Суми 2020

АНОТАЦІЯ

Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, викладених на 45 сторінках машинописного тексту. Робота ілюстрована 1 таблицею та 7 рисунками, при написанні використано 36 літературних джерела.

Метою роботи є дослідження стратегії розвитку цифрових активів відповідно до викликів та вимог сучасного світу.

Об'єкт. Суспільні відносини, що складаються між суб'єктами обігу, взаємодії, емісії та використання криптовалют.

Предметом є економічна природа цифрових активів та криптовалют.

У роботі використано методи порівняльного аналізу розвитку криптовалют у інших країнах та ставищу їх в Україні. Застосовано історичний метод для роз'яснення походження та виникнення цифрового активу.

Завданням є опрацювати останні дослідження та наукові роботи щодо визначення та становлення криптовалюти та цифрового активу. Проаналізувати природу та правове визначення цих понять на досвіді інших країн для узагальнення, аналізу та створення рекомендацій для національного законодавства.

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Сутність та значення цифрових активів та класифікація криптовалюти	6
1.1 Поняття цифрового активу та блокчейну	6
1.2 Нортативно-правове та економічне значення терміну криптовалюта	8
2. Пропозиції щодо легалізації та законодавчого визначення криптовалюти	17
2.1 Правовий фактор становлення криптовалюти в Україні	17
2.2 Правове та економічне становище цифрових активів у різних країнах світу	20
3. Розвиток цифрових активів та застосування їх банківському секторі 36	
3.1 Практика застосування інтернет банкінгу	36
3.2 Динаміка застосування електронних платежів у світі	38
Список літератури	44

Вступ

Актуальність дослідження. Динамічний розвиток та впровадження передових технологій обумовили закономірну трансформацію суспільних відносин. Так, стрімкий розвиток технології блокчейн як концептуально нового виду обліку ресурсів та забезпечення найвищого ступеня прозорості, безпеки та довіри, а також її активна інтеграція в різні сфери діяльності стали вихідною точкою формування нового виду соціально-економічних відносин, регулювання яких має здійснюватися в правовій площині.

Метою є розкриття економічної сутності криптовалют, дослідження зарубіжного досвіду використання цифрової валюти в ринкових економіках та можливостей його адаптації до умов України. У міру того, як з кожним роком технології ускладнюються, попит на них зростає в геометричній прогресії, оскільки інновації спрощують життя споживача як у корпоративній, приватній і державній, так і в інших сферах діяльності.

Завданням є опрацювати останні дослідження та наукові роботи щодо визначення та становлення криптовалюти та цифрового активу. Проаналізувати природу та правове визначення цих понять на досвіді інших країн для узагальнення, аналізу та створення рекомендацій для національного законодавства.

Об'єкт. Суспільні відносини, що складаються між суб'єктами обігу, взаємодії, емісії та використання криптовалют.

Предметом є економічна природа цифрових активів та криптовалюти.

У роботі використано методи порівняльного аналізу розвитку криптовалют у інших країнах та ставищу їх в Україні. Застосовано історичний метод для роз'яснення походження та виникнення цифрового активу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема сутності та розвитку криптовалют, їх видів, переваг та недоліків присвячені праці М. Ліхачова[9], Н. Поливки[10], М. Куцевола[8], Н. Баликова[4] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Окремого дослідження вимагають особливості та тенденції розвитку біт – коїнів, які щороку зазнають суттєвих змін і які варто піддати науковому аналізу для прогнозування їх майбутньої динаміки.

Сутність та значення цифрових активів та класифікація криптовалюти

1.1 Поняття цифрового активу та блокчейну

Ще з 80-х років ХХ ст. в США було розпочато нормативне закріплення правового статусу цифрових активів¹, що, зокрема, пов'язано з ухваленням Закону про зберігання інформації (Stored Communications Act) та Закону про комп'ютерні шахрайства та зловживання (Computer Fraud and Abuse Act). Саме в США розпочалась активна робота з упровадження нормативного регулювання цифрових активів. Визначення поняття «цифровий актив» складається з двох самостійних понять — «цифровий» та «актив».

Слово «цифровий» у цьому разі означає електронну форму існування відповідного активу. Що ж стосується слова «актив», то воно означає майнову цінність конкретного цифрового об'єкта для його тримача. Як вже зазначалося, поняття «цифровий актив» є багатозначним, адже містить цілу варіативність значень.

Під цифровими активами розуміють:

- криптовалюти та токени;
- фотографії, зображення, відео або ж документи, що виражені в цифровій формі;
- пакети даних (наприклад, великі збірки даних у цифровій формі);
- цифрові моделі;
- цифрові товари (наприклад, засоби цифрового збереження інформації);
- доменні імена та засоби мережевої інфраструктури, як-от ІР-адреси;
- облікові записи користувачів (наприклад, обліковий запис електронної пошти) тощо.

Такий широкий підхід до визначення кола цифрових активів обумовлюється поширеними визначеннями поняття «цифровий актив». Можна припустити, що видове різноманіття об'єктів, які в подальшому

можуть розглядатися як цифрові активи, з часом буде тільки розширюватися (обумовлюється поступальним рухом науково-технічного прогресу). Проте безпідставне розширення кола цифрових активів не можна розглядати як позитивний підхід. До того ж нічим не обґрунтоване розширення видового різноманіття цифрових активів «розмиває» сутнісну природу цього феномену. Це зі свого боку викликає питання про визначення «відправної події» у формуванні нового підходу до розуміння поняття «цифровий актив».

Застосування терміносполуки «цифровий актив» у сучасному розумінні насамперед обумовлюється виникненням технології розподіленого реєстру, яку прийнято іменувати блокчейн, та криптовалют, що функціонують на основі відповідної технології. Так, першу криптовалюту було створено у 2009 році. Цією криптовалютою був Bitcoin. Сам блокчейн — це сконструйований за певними правилами послідовний ланцюжок блоків транзакцій, в якому кожен наступний блок інтегрує в собі інформацію з приводу попередніх транзакцій. Виникнення криптовалюти та технології розподіленого реєстру мало своїм наслідком пришвидшення темпів розвитку цифрової економіки. Непоодинокими є випадки, коли цифровими активами починають детермінувати явища, що не відповідають новітньому розумінню цього поняття.

На сьогодні існує об'єктивна потреба в затвердженні спеціального, «вузького» розуміння такої терміносполуки, як «цифровий актив». Саме конкретне та однозначне розуміння досліджуваного явища дозволить найбільш об'єктивно та предметно дослідити поняття «цифровий актив».

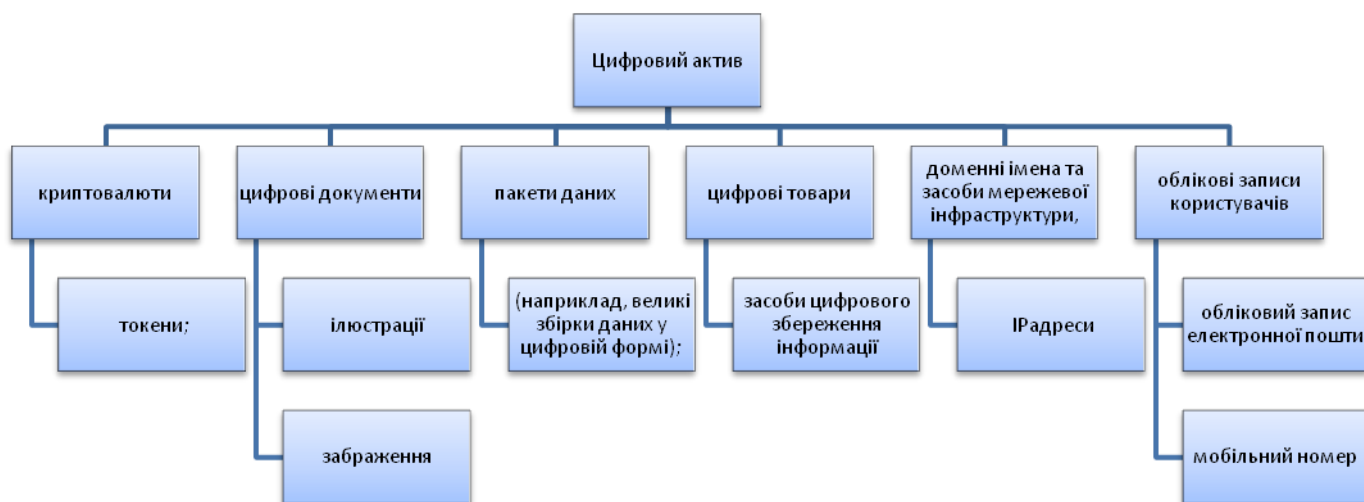

Рисунок 1.1 – Поняття цифрового активу

Отже, узагальнити інформацію можна за допомогою схеми, що відображає ієрархічну сутність цифрового активу та його широке значення. Для зручного використання даного поняття необхідно його уніфікувати. Забезпечити розвиток у економічній сфері діяльності країни, спираючись на досвід інших країн.

1.2 Нортативно-правове та економічне значення терміну криптовалюта

Даний термін має велику різноманітність визначень та тлумачень. Найпоширеніші з них наведені в табл.

Таблиця 1.1 – Визначення поняття «криптовалюта»

Визначення поняття	Джерело
Криптовалюта – швидка і надійна система платежів і грошових переказів, заснована на новітніх технологіях і невідконтрольна жодному уряду.	Bitcoin Security
Криптовалюта – вид цифрових грошей, в якому використовуються розподілені мережі і публічно доступні журнали реєстрації угод, а ключові ідеї криптографії поєднані в них з грошовою системою заради можливості створити безпечну, анонімну та	Insider.pro

потенційно стабільну віртуальну валюту.	
Криптовалюта – вид цифрової валюти, заснований на складних обчисленнях деякої функції, яку легко перевірити зворотними математичними діями, в основі емісії якої є принцип доказу виконання роботи «Proof of Work».	I. Лубенець
Криптовалюта – засіб обміну, як і звичайні валюти, але призначена для обміну цифровою інформацією, що стало можливим завдяки певним принципам криптографії (використовується для забезпечення операцій та контролю створення нових монет).	CryptoCoins News

Загалом під електронними грошима розуміються гроші чи фінансові зобов'язання, обмін та взаєморозрахунки з якими проводяться за допомогою інформаційних технологій. Директива ЄС 2009/110/ЄС визначає електронні гроші на основі трьох критеріїв: електронне зберігання, передача отримувачу тільки після їх отримання банком, а також платник не може бути їхнім емітентом. В Україні згідно з п. 15.1, ст. 15 ЗУ «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», електронні гроші визначені як одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується у готівковій або безготівковій формі [1].

З юридичного погляду визначальною особливістю електронних грошей є те, що з одного боку, вони є засобом платежу, а з іншого – за зобов'язаннями емітента, які мають бути виконані у формі електронних грошей в будь-якому разі стоїть або банк, або банківський рахунок із реальними грошовими коштами. Тому, як стверджує Н. Поливка, електронні гроші є по суті одиницями виміру звичайних грошей у цифровому вимірі [2].

Сьогодні існує дуже велика кількість криптовалют. Ринок криптовалют (або «віртуальних» чи «електронних» грошей) успішно функціонує і дає

можливість проаналізувати динаміку вартості, попиту та пропозиції близько 90–100 різних криптовалют. Серед найбільших за обсягом капіталізації криптовалют такі, як: Bitcoin, Ethereum, Ethereum Classic, Dash, Ripple, Monero, Litecoin, NEM, Augur, MaidSafeCoin та інші [3].

Найпоширенішою і найдорожчою криптовалютою є біткоїн (Bitcoin). Термін «біткоїн» запозичений з англійської мови («bitcoin») і утворений шляхом злиття слів: «bit» (одиниця комп'ютерної пам'яті) і «coin» (монета) [9]. Ця віртуальна валюта має переваги у тому, що є децентралізованою, всі операції з її участю анонімні, а центр емісії відсутній. Торгові угоди проводяться тільки в електронному форматі, а операції купівлі – продажу даної валюти можна здійснити через онлайн-біржі (наприклад BTC-E). За допомогою спеціальних обмінних пунктів в онлайн-мережах (WebMoney) або через брокера Форексу (FXOpen) криптовалюту можна обміняти на основні валюти світу.

Також біткоїни можна отримати в результаті прийняття оплати за надані товари та послуги або через купівлю безпосередньо у іншого власника. Останній варіант вважається найвигіднішим, оскільки не передбачає комісії притаманної обмінному пункту. Ще одним способом отримання цифрової валюти є майнінг. Він полягає в тому, що на комп'ютери користувачів, які знаходяться в різних точках планети, встановлюють спеціальне програмне забезпечення за допомогою якого в результаті вирішення певних математичних завдань створюються біткоїни. В даному випадку процес їх створення і розповсюдження не контролюється єдиним емісійним центром, а розгалуженість забезпечує безпеку [4]. Біткоїн подібний до електронних грошей, але саме принципи повної анонімності, відсутності контролю і обмеженого випуску відрізняють його від роботи електронних платіжних систем.

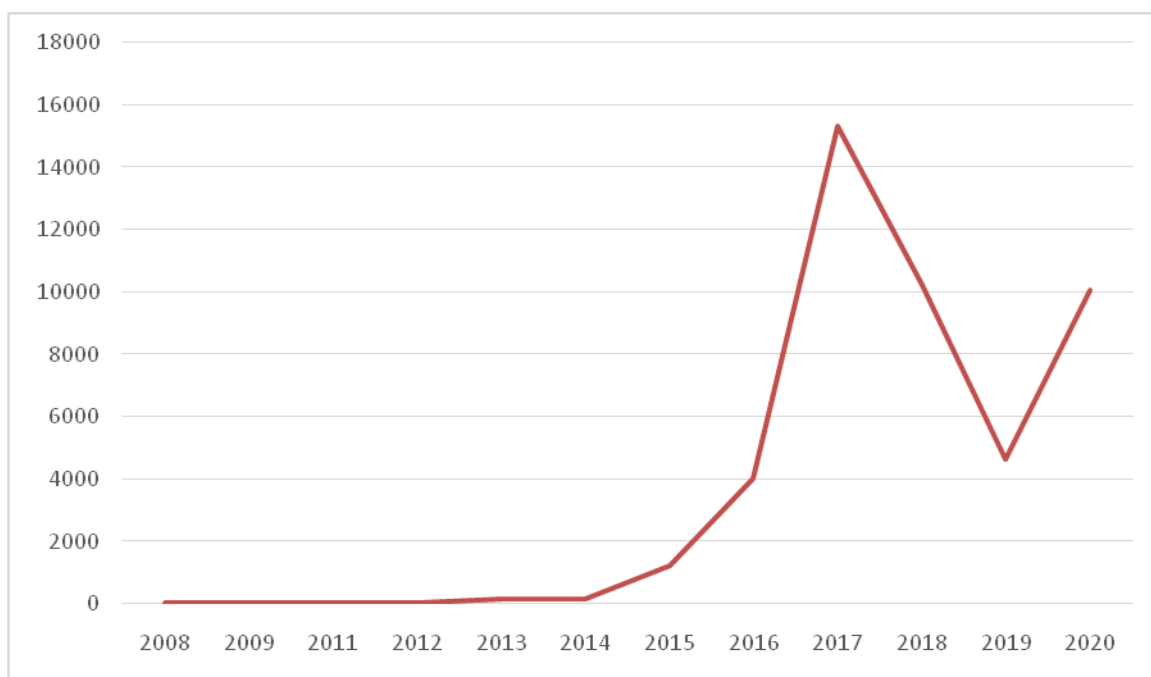
Однією з головних переваг цієї валюти є те, що вона захищена від інфляції, оскільки процедура емісії запрограмована на зменшення кількості віртуальних грошей в обороті. Сьогодні планується «видобути» всього 21

млн. одиниць цієї криптовалюти, однак даний показник можуть й переглянути. Розраховано, що таку кількість біткоінів планується генерувати до 2033.

Біткоіни діляться на дробові частини, мінімальна з яких складає 0,00000001 біткоіна. Мінімальну одиницю біткоін часто називають Сатоші – на честь засновника цієї криптовалюти. Таким чином, 1 біткоін = 100 млн Сатоші. У 2011 році американська компанія випустила готівкові біткоіни у вигляді монет декількох номіналів і позолочених злитків, які стали предметом колекціонування і сьогодні мають велику інвестиційну цінність [5].

Мережа біткоін заснована на «блокчейн» (ланцюжку блоків) і є публічним реєстром, який зберігає дані про всі транзакції системи. Дані транзакції захищені електронними підписами користувачів – учасників мережі, які видобувають біткоін чи проводять з ними будь-які операції. Зовнішньо система працює аналогічно будь – якій електронній платіжній системі, наприклад, Webmoney. Проте серед недоліків криптовалюти можна назвати те, що у випадку втрати пароля або доступу до електронного гаманця наявна криптовалюта буде повністю втрачена.

Цікавість до криптовалюти зростала з роками, особливо зі зростом її ціни, то відображено на графіку нижче.

Джерело: Googleanalytics

Рисунок 1.2 – Курс біткоїна

Привабливим для інвесторів є і те, що на курс біткоїнів не впливають політичні умови або діяльність Центральних банків країн. Курс такої валюти залежить тільки від попиту та пропозиції на неї: обсяг попиту залежить від того, скільки товарів і послуг можна придбати за біткоїни, а пропозиція жорстко обмежена. За 8 років існування ця криптовалюта набула значного поширення в інтернет-просторі. Кількість компаній, які приймають платежі біткоїнами з кожним днем збільшується. Серед них «VirginGalactic», «The New York Times», «CNN», «Reuters», «Zynga», «Overstock» і «Tiger Direct», а також американські підрозділи організації «Червоний Хрест», які приймають пожертви у біткоїнах. Достатньо потужним поштовхом у розвитку системи «Bitcoin» стало її включення як одного зі способів оплати товарів до найбільшого світового онлайн-магазину «eBay», що відбулося в квітні 2015 року [6].

Незважаючи на те, що на початку свого розвитку біткоїн був локальною криптовалютою, яка використовувалася тільки обмеженим колом

людей (його засновниками та пов'язаними з ними особами), за кілька років він перетворився на систему світового рівня. Сьогодні окрім бірж, обмінників та інтернет-ресурсів операції з біт – коїнами проводять й деякі магазини та сервісні центри. Вони приймаються до оплати в багатьох

ресторанах і готелях ряду країн світу. Відомі навіть випадки видачі заробітної плати державним службовцям США в біткоїнах. У кількох азіатських країнах біткоїни використовують як альтернативу банківським рахункам і пластиковим карткам, оскільки банківське обслуговування в цих країнах досить дороге [6].

Легалізація цих віртуальних грошей в світі є досить різноманітною. В США біткоїн визнано одним з видів платежів в електронній комерції, а в Німеччині дана валюта відноситься до категорії приватних грошей, за допомогою яких можуть здійснюватися багатосторонні клірингові операції. На початку 2017 р. у Відні (Австрія) офіційно відкрився перший у світі біткойн-банк («Bitcoin-Bank») [11], а в Японії з квітня 2017 р. біткоїни стали виконувати функцію повноцінної валюти [4]. В Іспанії готується відкриття 7 тис. банкоматів для обміну біткоїнів на євро, 3 тис. таких банкоматів наявні в Польщі [5]. Інша тенденція спостерігається в таких країнах, як Росія, Еквадор, Киргизія, де використання біткоїнів заборонено. У Китаї їх використання заборонено тільки для фінансових інституцій [13].

Протягом жовтня-листопада 2013 року в світі відбулося дуже динамічне зростання курсу біткоїн – він досягнув позначки близько 1100 дол., в той час як до цього був на рівні 100 дол./біткоїн, що в 11 разів менше. Причиною такого стрибка було зростання спекулятивного інтересу до цієї криптовалюти, оскільки ті, хто вчасно провів арбітражні операції з біткоїнами, змогли свої невеликі суми збільшити в десятки разів. Потім курс біткоїн почав плавно спадати і протягом 2014-2015 р.р. перебував у межах 250–322 долари за біткоїн [9]. Середня ціна одного біткоїна в 2016 р. становила 574 дол. США.

Сьогодні вартість криптовалюти біткоїн уперше в історії перевищила номінальну вартість унції золота на світовому ринку. На закритті торгів електронної біржі «Kraken», яке відбулося 02.03.2017 р. біткоїн коштував 1,268 дол. США, тоді як 1 тройська унція золота – 1,233 дол. США. Ринкова капіталізація біткоїнів наразі становить понад 16,7 млрд. дол. США, а кількість монет в обігу системи становить понад 16 млн. [13]. Економісти пов'язують ріст ціни біткоїнів з підвищенням попиту на цю криптовалюту в Китаї, хоча влада країни цього року обмежила її використання через ризик застосування біткоїнів як каналу для виведення грошей з країни. Проте, як стверджують дослідники, інвестори дедалі частіше купують біткоїни у якості безпечного активу або у випадках пониження ціна акцій [6].

Найбільш важливими причинами можливого знецінення біткоїнів аналітики називають повну відсутність його інфляції і бажання взяти оборот криптовалюти під державний контроль. Остання ймовірно викликана бажанням держави сконцентрувати функції грошової емісії в своєму розпорядженні і не допустити утворення альтернативних джерел емісії платіжних засобів, що не піддаються державному регулюванню. Фізично заборонити інтернет-операції з біткоїнами практично неможливо, оскільки в такому разі потрібен доступ до кожного комп'ютерного пристрою, а це заборонено законодавством більшості країн, оскільки є втручанням в особисте життя. Обмеження можуть вноситися тільки в процес обміну віртуальних валют на реальні гроші, заборонивши діяльність таких обмінників, що сьогодні також має місце [12].

Як і в інших пострадянських державах, в Україні біткоїн ще не отримав широкого поширення, хоча в інтернет-сфері використовується досить активно. У нашій країні досить проблематично використовувати дану валюту в повсякденній діяльності, оскільки неможливо оплачувати нею товари чи послуги. Лише одиниці українських онлайн-магазинів і підприємств вказують на своїх сайтах про те, що приймають криптовалюту як форму оплати.

У листі НБУ №29–208/72889 від 08.12.2014 р. зазначено, що емісія грошової валюти Bitcoin не має ніякого забезпечення і юридично зобов'язаних за нею осіб, не контролюється державними органами будь-якої країни. НБУ також підкреслює, що уповноважені банки не мають правових підстав для зарахування іноземної валюти, отриманої від продажу біткоінів за кордон і застерігає фізичних і юридичних осіб від використання цієї валюти. Національний банк керується й тим, що Європейське банківське управління закликала банки ЄС утриматися від операцій з криптовалютами, в тому числі й біткоінами, доки не буде створена система правил, яка зможе запобігти потенційним зловживанням [2]. Незважаючи на все це, Україна входить у топ-5 країн світу за кількістю користувачів різними біткоін-гаманцями. Причиною цього є факт значної популярності біткоінів серед українських ІТ-фахівців, які активно інвестують у дану валюту [3]. У 2016 році юридична компанія «Ахон Partners» стала першою українською компанією, що внесла біткоіни в свій статутний капітал [11].

Станом на березень 2017 р. вартість біткоінів на українському ринку становить в межах 26995 грн. (на UTBS) – 27980 грн. (на Finance. ua) за біткоін. За останній місяць спостерігалася наступна динаміка курсів даної валюти: максимальний показник курсу становив 34000 грн., а мінімальний – 27555 грн. [7].

Незважаючи на впевненість М. Ліхачова (радника АТ «Спенсер і Кауфманн») у тому, що такі передові технології, як електронна готівка, рано чи пізно придуть і в Україну, ставши звичним способом для взаєморозрахунків більшості громадян [9], ми вважаємо, що через слабкість сучасного українського фінансового ринку та наявність безлічі інших проблемних аспектів соціально-економічного середовища така масова поширеність віртуальних валют з'явиться ще не скоро, чого не можна сказати про світовий ринок.

Висновки з проведеного дослідження. В результаті нестійкості системи грошового обігу, яка виявилася після фінансової кризи 2008–2009 рр.

з'явилася ідея створення нових валют і набув поширення термін «криптовалюта», що трактується науковцями як цифрова система платежів та грошових переказів, заснована на новітніх технологіях за принципами криптографії з метою функціонування як безпечної, анонімної, децентралізованої, стабільної віртуальної валюти. Найпоширенішим видом криптовалют сьогодні є біткоіни. Вони ж є й найдорожчими з-поміж інших: їхня вартість сьогодні становить близько 1,3 тис. дол. США, ринкова капіталізація сягає понад 16,7 млрд. дол. США, а кількість монет в обігу становить більше 16 млн. Основними перевагами даного виду валют є відсутність емісійного центру, контролю та обмежень випуску, повна анонімність, здатність генерувати валюту самостійно за допомогою майнінгу, захищеність від інфляції, відсутність впливу факторів зовнішнього середовища (окрім ринкових попиту і пропозиції) тощо.

Проте, попри всі переваги та різноманітність поширення біткоінів їх перспективи достатньо неоднозначні. Одні країни регламентують цю валюту на законодавчому рівні та стимулюють її обіг, інші ж навпаки – забороняють її використання або вносять істотні обмеження щодо обігу цієї валюти. В Україні офіційно заборонено користуватися біткоінами, оскільки, за визначенням НБУ вони не мають ніякого забезпечення і юридично закріплених за ними осіб, не контролюються жодними державними органами. Та незважаючи на це українські ІТ-фахівці продовжують інвестувати в дану валюту, в результаті чого Україна сьогодні займає 5 місце за кількістю користувачів біткоін – гаманцями серед різних країн світу.

2 Пропозиції щодо легалізації та законодавчого визначення криптовалюти

2.1 Правовий фактор становлення криптовалюти в Україні

Законодавство України сьогодні не містить жодного положення, спрямованого на регулювання відносин, що виникають із приводу обігу цифрових активів і криптовалют.

Перший крок до нормативно-правової регламентації зазначеної сфери зроблено 14 вересня 2018 року, коли за ініціативою двадцяти трьох народних депутатів України було внесено до Апарату Верховної Ради України (далі — ВРУ) проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні» № 9083.

Цим проектом закону передбачається внесення змін до Податкового кодексу України (далі — ПК України), тому, зважаючи на п. 5.1 ст. 5 ПК України, поняття, якими буде доповнено ПК України в разі ухвалення цього законопроекту, будуть застосовуватись виключно для регулювання відносин, що виникають у сфері утримання податків і зборів [14].

Проект закону № 9083 не виокремлює поняття «цифровий актив», застосовуючи замість нього категорію «віртуальний актив», який є будь-якою формою запису в межах розподіленого реєстру записів у цифровій формі й може використовуватися як засіб обміну, одиниця обліку чи засіб збереження вартості. Під терміном «віртуальний актив» пропонується розуміти криптовалюти та токен активів.

З цього випливає, що ініціатори проекту закону № 9083 віртуальний актив розглядають як загальне поняття, що містить криптовалюту та токени активів. Криптовалюта визначається як віртуальний актив у формі токену, що функціонує як засіб обміну або збереження вартості. Натомість токен активів є віртуальним активом у формі токену, який посвідчує майнові та/або немайнові права власника токену, що відповідають зобов'язанням емітента токену. Обов'язковою складовою частиною понять, що розглядаються, є

«токен», у якому проект закону № 9083 вбачає цифрову одиницю обліку в межах розподіленого реєстру записів у цифровій формі, що має криптографічний захист [15].

У Висновку Головного науково-експертного управління Апарату ВРУ від 16 жовтня 2018 року зазначено, що спеціалістами цього підрозділу Апарату ВРУ термінологічний апарат проекту закону № 9083 визначено як такий, що вимагає доопрацювання. Зокрема, зазначено, що запропоновані визначення «віртуальні активи», «криптовалюта», «токен активів» є надто загальними та не дозволяють чітко визначити об'єкт оподаткування, виокремивши його з інших об'єктів цивільних прав, передусім, суміжних за своїм змістом — електронних грошей та цінних паперів. У вересні 2018 року було внесено альтернативний до проекту закону № 9083 Законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні» № 9083-1 [16].

Альтернативний законопроект хоч і оперує поняттям «цифровий актив», але офіційного визначення йому не надає, і, на відміну від проекту закону № 9083, не розкриває значення віртуального активу, зазначаючи лише, що ним охоплюються токени, а також криптовалюта. Законопроект № 9083-1 під терміном «криптовалюта» розуміє нематеріальний цифровий актив, що визначає одиниці цінності, безпосереднє право власності на які фіксується відповідно до записів у розподіленому реєстрі транзакцій (блокчейні). Зі свого боку токен визначається як запис у розподіленому реєстрі транзакцій (блокчейні), який засвідчує наявність у власника прав власності або вимоги на об'єкти цивільного права.

Проекти законів № 9083 та № 9083-1, розглядаючи подібні поняття, вкладають у них різний зміст, у зв'язку з чим необхідно виокремити відмінності між ними.

По-перше, видами віртуального активу за проектом закону № 9083 є криптовалюта та токен активів, тимчасом як за проектом закону № 9083-1 — токен та криптовалюта [16].

По-друге, основний законопроект не відносить токен до видів віртуальних активів і визначає його як цифрову одиницю обліку в межах розподіленого реєстру записів, а альтернативний — відносить до віртуальних активів і визначає як запис у розподіленому реєстрі транзакцій (блокчейні).

По-третє, проект закону № 9083 закріплює поняття криптовалюти безвідносно до змістовної характеристики з прив'язкою до форми, натомість проект закону № 9083-1 надає перевагу саме змісту, зазначаючи, що криптовалюта є нематеріальним цифровим активом, який визначає одиниці цінності.

По-четверте, визначення криптовалюти в основному законопроекті наводить її функціональну спрямованість як засіб обміну або збереження вартості, а альтернативний законопроект не містить прив'язки до функцій. На початку лютого 2019 року обидва проекти закону було внесено до порядку денного сесії ВРУ, що закріплено Постановою ВРУ «Про порядок денний десятої сесії Верховної Ради України восьмого скликання». Юридична доля цих законопроектів поки не вирішена, і як надалі буде розвиватися питання щодо внесення подібних змін до податкового законодавства важко передбачити.

Однак необхідно акцентувати увагу на тому, що в Україні зовсім відсутнє спеціальне законодавство щодо цифрових активів та криптовалют із визначенням їх правової природи безвідносно до податкового законодавства. За результатами вивчення світового досвіду діяльності фінансових компаній можна стверджувати, що сьогодні існує безліч реальних можливостей для адаптації провідних інноваційних підходів до організації та ведення бізнесу. Водночас останні мають здебільшого точковий і несистемний характер.

Дане питання недоцільно ігнорувати, адже капіталізація криптовалют у світі зазнає величезних масштабів, про що свідчить натсупний графік.

Джерело: Crypto-Currency Market Capitalizations

Рисунок 2.1 – Обсяг капіталізації криптовалюти

2.2 Правове та економічне становище цифрових активів у різних країнах світу

Республіка Білорусь (далі — Білорусь) є однією з лідерів у сфері забезпечення нормативного регулювання суспільних відносин, які виникають на ринку криптовалют. Спеціалізованим нормативно-правовим актом, який регламентує правові основи діяльності з обігу криптовалют, майнінгу, технологій блокчейн, є Декрет № 8 Президента Республіки Білорусь «Про розвиток цифрової економіки» від 21.12.2017 р. (далі — Декрет). Відповідний Декрет було видано з метою забезпечити поступальний розвиток Парку високих технологій, інноваційної сфери та побудови сучасної цифрової економіки в Білорусі [17].

У Додатку № 1 до Декрету закріплено перелік використовуваних термінів та їх значень, серед яких: «оператор криптоплатформи», «віртуальний гаманець», «власник цифрового знака (токену)», «криптовалюта», «майнінг», «оператор обміну криптовалют», «розміщення

цифрових знаків (токенів)», «реєстр блоків транзакцій (блокчейн)», «смайт-контракт», «технологічний устрій», «цифровий знак (токен)». Відповідно до п. 4 Додатка № 1 до Декрету криптовалюта визначається як біткоїн, інший цифровий знак (токен), що використовується в міжнародному обігу як універсальний засіб обміну. Пункт 12 цього ж Додатка цифровий знак (токен) характеризує як запис у реєстрі блоків транзакцій (блокчейні), іншій розподіленій інформаційній системі, яка підтверджує наявність у власника цифрового знака (токену) прав на об'єкти цивільних прав та/або є криптовалютою [18].

Зі свого боку, реєстр блоків транзакцій (блокчейн) є вибудованою на основі заданих алгоритмів у розподіленій децентралізованій інформаційній системі, що використовує криптографічні методи захисту інформації, послідовністю блоків з інформацією про операції, що відбулися в такій системі. У зазначеному Декреті визначаються права та обов'язки як фізичних, так і юридичних осіб у сфері обігу криптовалют.

Так, юридичним особам надається право володіти токенами та здійснювати різновиди операцій, серед яких:

створення та розміщення власних токенів у Білорусі та закордоном через резидента Парку високих технологій, який здійснює відповідний вид діяльності;

зберігання токенів у віртуальних гаманцях;

набуття, відчуження токенів, вчинення інших правочинів (операцій) тощо через операторів криптоплатформ, операторів обміну криптовалюти, інших резидентів Парку високих технологій, які здійснюють відповідний вид діяльності. Слід зазначити, що відповідний перелік операцій не є вичерпним, що має позитивний вплив на «адаптацію» нормативного регулювання до відносин, які постійно вдосконалюються та змінюються у зазначеній сфері.

Що ж стосується фізичних осіб, то вони мають право володіти токенами та здійснювати такі види операцій:

- майнінг;

- зберігання токенів у віртуальних гаманцях;
- обмін токенів на інші токени, їх купівлю, відчуження за білоруські рублі, іноземну валюту, електронні гроші, а також дарування чи заповідання токенів.

Водночас діяльність із майнінгу, яка здійснюється фізичними особами без залучення інших фізичних осіб (на основі трудових договорів чи цивільноправових договорів), не може визначатися як підприємницька діяльність, а самі токени не підлягають декларуванню [19].

Також Декрет визначає правомочності у сфері ринку криптовалют таких суб'єктів, як індивідуальні підприємці — резиденти Парку високих технологій, які наділені правомочностями, що є тотожними з правами юридичних осіб у відповідній сфері. Декрет запроваджує цілу низку податкових пільг (тимчасових податкових пільг — до 1 січня 2023 року) із податку на прибуток, податку з доходів фізичних осіб, податку на додану вартість, податку за спрощеної системи оподаткування щодо доходів, отриманих від господарської діяльності з обігу криптовалют [20].

Також потрібно зауважити, що операторам криптоплатформи надається право приймати локальні нормативно-правові акти, спрямовані на регулювання їх діяльності, до яких, зокрема, віднесено:

- правила, що регулюють порядок торгівлі токенами;
- порядок допуску учасників до торгів та виключення із торгів конкретних учасників;
- правила допуску токенів до торгів.

Отже, криптовалюта характеризується такими ознаками:

- є біткоїном або іншим цифровим знаком (токеном) у відповідній інформаційній системі;
- використовується в міжнародному обігу;

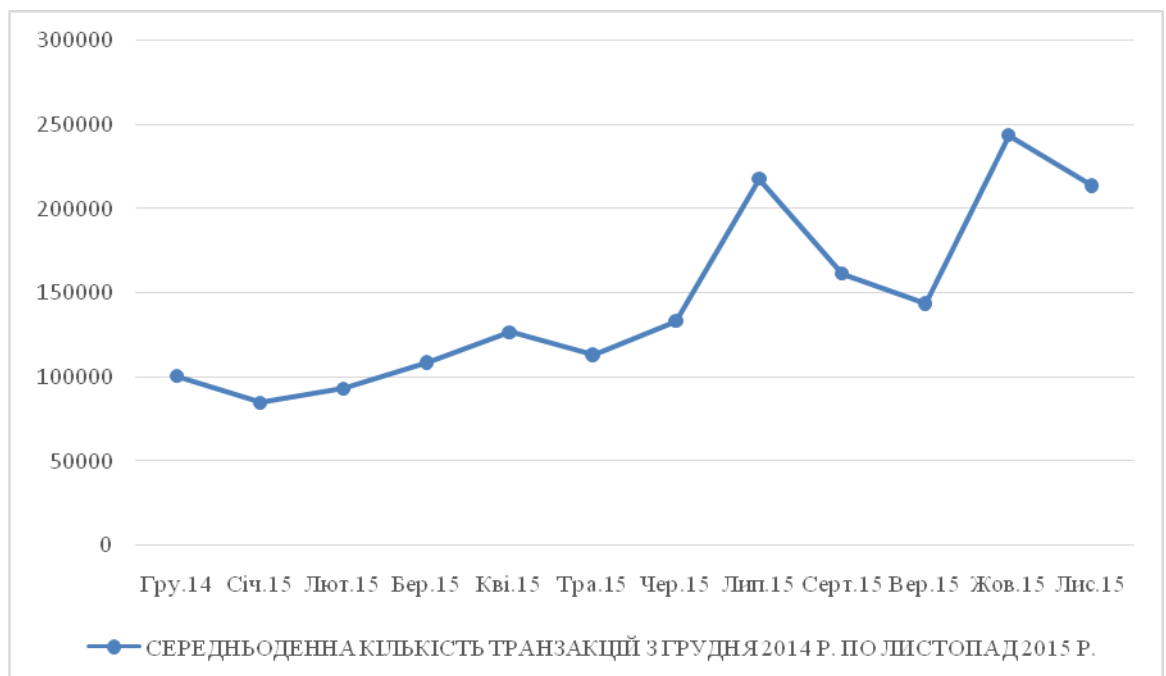
- є універсальним засобом обміну, що передбачає можливість здійснення обміну токенів на інші токени, відчуження за білоруські рублі, іноземну валюту, електронні гроші;
- не визначається як засіб платежу;
- засвідчує наявність у власника прав цивільно-правового характеру;
- доступ до неї обмежений шляхом використання криптографічних методів захисту інформації.

Слід зазначити, що ні сам Декрет, ні чотири додатки до нього не оперують поняттям «цифровий актив». Однак із назви Декрету та з його преамбули, яка закріплює, що метою прийняття акта є, окрім іншого, побудова цифрової економіки, можна зробити висновок, що акт спрямовано на встановлення нормативної регламентації цифрових активів, якими є криптовалюти, оскільки останні є об'єктами цифрової економіки. Це підтверджується таким. З теоретичного погляду цифровий актив, по-перше, є інформаційним ресурсом. Зі свого боку криптовалюта є відповідним цифровим знаком (токеном), цифровий знак (токен) є записом у реєстрі блоків транзакцій (блокчейні), який становить послідовність блоків з інформацією про операції, здійснені в такій системі. Тому вихідною категорією є саме інформація, оскільки, з протилежного погляду, сукупність відповідної інформації (послідовність блоків) відображається як запис у реєстрі, запис є цифровим знаком (токеном), тобто криптовалютою. По-друге, цифровий актив є похідним від права на цінність. Зі свого боку криптовалюту можна придбати на підставі договору купівлі-продажу за білоруські рублі, іноземну валюту, електронні гроші або отримати в спадщину чи як подарунок. На якій би підставі особа не отримала у власність криптовалюту, остання буде визначатись як опосередкована цінність для такої особи, оскільки вона отримує можливість, зокрема, і продати криптовалюту, отримавши водночас реальну цінність — національну валюту Білорусі або іноземну валюту.

Однак варто наголосити, що особа не має можливості в межах території Білорусі безпосередньо придбати відповідне майно, наприклад, квартиру, за криптовалюту. У такому разі діє механізм:

- продаж криптовалюти;
- отримання за неї реальної валюти;
- купівля квартири.

Натомість особа не обмежена в праві безпосереднього придбання квартири в іншій державі, якщо в ній криптовалюта визнається законним платіжним засобом. Наведене свідчить, що в розумінні білоруського законодавства криптовалюта охоплюється поняттям цифрового активу.

Джерело: РКРtransbank

Рисунок 2.2 – Середньоденна кількість транзакцій з грудня 2014 р. По листопад 2015 р.

Наведений графік свідчить про високий попит на криптовалюту в Республіці Білорусь.

Російська Федерація Сьогодні Російська Федерація (далі — РФ) входить до числа держав, які на законодавчому рівні прагнуть визначити основи нормативної регламентації ринку цифрових активів та криптовалют.

20 травня 2018 року Державною думою РФ було прийнято Постанову «Про проект федерального закону № 419059-7 «Про цифрові фінансові активи»», згідно з якою в першому читанні затверджено законопроект № 419059-7 та надіслано його текст до уповноважених суб'єктів для внесення поправок [20].

У межах цього законопроекту запропоновано визначення низки понять, серед яких: «цифровий фінансовий актив», «розподілений реєстр цифрових транзакцій», «майнінг», «криптовалюта», «токен», «смарт-контракт» тощо. Так, цифровим фінансовим активом (далі — ЦФА) є майно в електронній формі, створене з використанням шифрувальних (криптографічних) засобів.

Право власності на це майно підтверджується через внесення цифрових записів у реєстр цифрових транзакцій. До цифрових фінансових активів належать криптовалюта та токен. Такі активи не є законним платіжним засобом на території РФ.

Зважаючи на наведене визначення, а також на комплексний аналіз інших положень вищенаведеного законопроекту та відповідного галузевого законодавства РФ, можна виокремити такі ознаки ЦФА.

По-перше, ЦФА є майном в електронній формі, тобто перебуває в обігу виключно в електронній площині, водночас доступ до нього забезпечується через використання спеціальних комп'ютеризованих систем.

По-друге, ЦФА створено із використанням шифрувальних (криптографічних) засобів. Згідно з постановою уряду РФ від 16.04.2012 р. № 313 засоби шифрування — це апаратні, програмні та програмно-апаратні шифрувальні (криптографічні) засоби, що реалізують алгоритми криптографічного перетворення інформації для обмеження доступу до неї, зокрема під час її зберігання, оброблення та передавання. Це свідчить про те, що обов'язковою умовою функціонування ЦФА є обмеження доступу до такого майна, зокрема під час його зберігання, оброблення та передавання [23].

По-третє, ЦФА належить особі виключно на праві власності.

По-четверте, право власності на це майно підтверджується шляхом внесення цифрових записів (інформації про ЦФА) у реєстр цифрових транзакцій, тобто до систематизованої бази даних, яка створюється на відповідний проміжок часу.

По-п'яте, ЦФА не визнається законним платіжним засобом на території РФ.

По-шосте, власники ЦФА мають право укладати договори з обміну ЦФА одного виду на ЦФА іншого виду та/або обміну ЦФА на рублі, іноземну валюту та/або інше майно тільки через оператора обміну ЦФА. З визначення ЦФА видно, що цей актив співвідноситься з криптовалютою й токеном як ціле й частина, оскільки останні в розумінні ініціаторів законопроекту є видами ЦФА.

Криптовалюта характеризується як вид ЦФА, який створюється та обліковується в розподіленому реєстрі цифрових транзакцій учасниками цього реєстру відповідно до правил ведення цього реєстру. Водночас токен є видом ЦФА, який випускається юридичною особою чи індивідуальним підприємцем (емітентом) з метою залучення фінансування й обліковується в реєстрі цифрових записів. Законопроект також визначає порядок випуску токенів та особливості обігу ЦФА. Водночас слід зазначити, що участь в ІСО, у разі прийняття законопроекту, зможуть брати тільки кваліфіковані інвестори, за винятком випадків, визначених Центральним банком РФ.

Відповідно токени та криптовалюта визначаються як майно (не є нормативно визначеним платіжним засобом). Обмін токенів та криптовалюти пропонується дозволяти тільки через авторизованих операторів. В аспекті регулювання відносин у цій сфері важливим є Федеральний закон РФ «Про внесення змін в частини першу, другу й статтю 1124 частини третьої Цивільного кодексу Російської Федерації» № 34-ФЗ, ухвалений 12.03.2019 р., що набув чинності в жовтні 2019 року. Пунктом 3 цього закону доповнено главу 6 Цивільного кодексу РФ статтею 1411, згідно з якою цифровими правами визнаються названі так у законі зобов'язальні та інші права, зміст та

умови здійснення яких визначаються відповідно до правил інформаційної системи, які відповідають визначеним законом ознакам.

Водночас цифрові права було визнано об'єктом цивільних прав як вид майнових прав. Закон визначає, що цифрові права можна відчужувати без згоди емітента, закладати, заповідати і звернути стягнення на них. Закон встановлює рамкове регулювання, засноване на принципі технологічної нейтральності, що дозволяє створити базові умови для введення в законодавство актів, що регулюють емісію та обіг цифрових прав, а також спрощує укладання угод в електронній формі. Варто наголосити, що категорія цифрових прав ще недостатньо визначена, оскільки повноцінне функціонування цього акта неможливе без прийняття законопроекту «Про цифрові фінансові активи».

Республіка Молдова Молдова належить до країн, де відсутнє правове регулювання цифрового активу та криптовалюти. До того ж поняття «цифровий актив» не перебуває в мовленнєвому обігу, а замість нього в професійних колах використовується поняття «віртуальні активи». Таке твердження можна зробити на підставі аналізу інформації з офіційних інтернет-ресурсів регулятора — Національного банку Молдови. Національний банк Молдови (далі — НБМ) неодноразово на офіційному веб-сайті публікував повідомлення про ризики, зумовлені використанням віртуальних активів, зокрема криптовалюти.

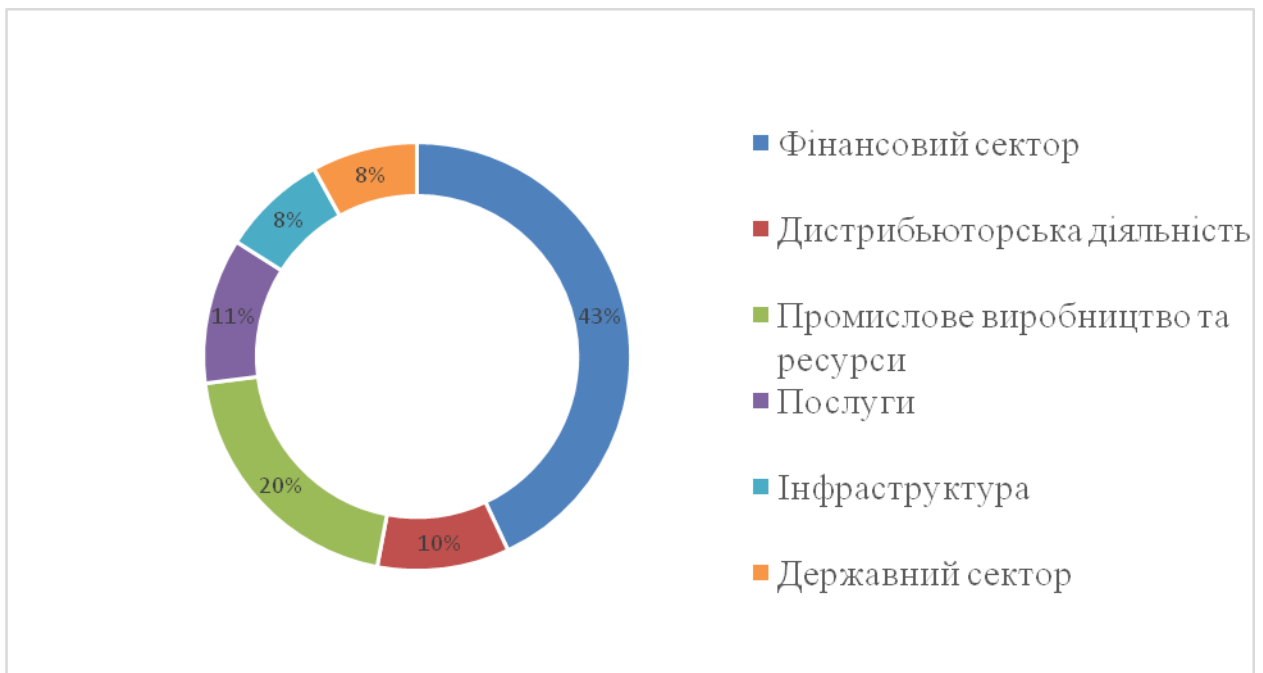
Так, 10 липня 2017 року на сайті НБМ вперше з'явилось повідомлення «Віртуальна валюта та ризики, пов'язані з нею». НБМ підкреслив, що в Молдові відсутня правова регламентація «віртуальних грошей», вони не є формою електронних грошей у контексті Закону про платіжні послуги і електронні гроші № 114 від 18.06.2012 року, а діяльність з випуску та укладення договорів із ними не контролюється уповноваженими державними органами [24].

У повідомленні узагальнено ознаки, притаманні віртуальним валютам, які, зокрема: становлять цифрове значення; не випускаються; не

гарантуються центральним банком або державою; не залежать від національних валют; використовуються фізичними та юридичними особами як альтернатива грошовим коштам; можуть бути передані, збережені або відчужені в електронному вигляді.

НМБ виокремив два блоки ризиків, пов'язаних із віртуальною валютою. Це ризики загального (загроза цілісності фінансової системи) та індивідуального (загроза інтересам користувача) характеру. Ризиками загального характеру є ризики, пов'язані: з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму; з фінансовими злочинами; використанням віртуальних грошей для продажу заборонених товарів тощо.

Проте, вже зараз інвестування в блокчейн охоплює безліч секторів.

Джерело: IDC за 2018 рік

Рисунок 2.2 – Галузі з найбільшими витратами в блокчейн в Європі

До ризиків індивідуального характеру належать: шахрайство під час здійснення операцій з конвертації; високі комісійні або не вигідний курс у процесі конвертації; шахрайство з електронними гаманцями; втрата особистих даних; «заморожування» суми платформою обміну під час конвертації віртуальної валюти в просту валюту; втрата сум у разі

банкрутства обмінної платформи; високий рівень волатильності (змінюваності) курсу, за яким можна обміняти віртуальні гроші; відсутність гарантій того, що віртуальна валюта буде прийнята продавцями, тощо.

У лютому 2018 року НБМ на своєму веб-сайті опублікував повідомлення з темою «НБМ попереджає, що інвестиції в криптовалюти зумовлюють високі ризики». Це повідомлення має важливе термінологічне та сутнісне значення, оскільки відображає підхід НБМ до співвідношення досліджуваних суміжних категорій.

Проаналізувавши інформацію, наведену на офіційному сайті НБМ щодо ризикованості операцій із криптовалютою, можна зробити такі висновки.

По-перше, НБМ знову висловлює свою думку, викладену в повідомленні від 10.07.2017 року, що стосується «так званих криптовалют, що називаються «віртуальними валютами» [25].

По-друге, НБМ наголошує, що інвестування в ці активи має високий рівень ризикованості.

По-третє, зважаючи на технічні характеристики віртуальних валют, підвищену волатильність і відсутність норм, що захищають інвесторів, НБМ рекомендує обережно приймати рішення про інвестування в подібні активи. Тобто НБМ ототожнює поняття «криптовалюта», «віртуальна валюта», «віртуальний актив» (слова «ці» та «подібні» в тексті зазначені як прив'язки до слова «актив», під яким мається на увазі саме «віртуальний актив», хоч це поняття безпосередньо не згадано). Інтерв'ю з Президентом НБМ Серджиу Чокля, що проходило у формі надання відповідей на запитання представників засобів масової інформації, було опубліковано на офіційному сайті НБМ 09 серпня 2018 року.

У межах цього інтерв'ю було зазначено, що синонімами поняття «криптовалюта» є «віртуальні гроші» або «криптогроші». Проте, на думку Президента НБМ, криптовалюта не є грошима, а є віртуальним або електронним активом. У вересні 2018 року НБМ поширив повідомлення з

назвою «Уточнення нормативної позиції і дозволу віртуальної валюти», у якому підтвердив свою позицію про те, що віртуальна валюта не є валютою в загальному розумінні цього поняття, а є віртуальним активом без реального покриття та забезпечення, що не дозволяє прийняття її як платіжного засобу з боку органів грошово-кредитного регулювання.

З урахуванням проаналізованої ситуації та фактичної відсутності нормативного регулювання питань обігу криптовалют, віртуальних валют, а також цифрових активів, можна зробити такі висновки.

По-перше, на рівні офіційних роз'яснень НБМ криптовалюта та віртуальна валюта використовуються як інструменти для здійснення інвестування. Водночас поняття та правова природа цифрового активу не передбачає та процедурно не супроводжується реалізацією інвестиційної діяльності. Тобто щодо цифрових активів взагалі неможливо говорити про їх інвестиційну спрямованість та регулювання нормами інвестиційного законодавства.

По-друге, НБМ робить цілком логічний висновок про незабезпеченість криптовалюти та віртуальної валюти. Водночас щодо цифрових активів однозначно можна говорити про їх забезпеченість не лише реальними активами, а й іншими механізмами. Потретьє, цифровий актив не виступає засобом платежу в класичному розумінні, а надає особі право вимоги до іншої особи, що також відрізняє поняття «цифровий актив» від понять «криптовалюта», «віртуальна валюта».

Правове регулювання криптовалюти та цифрового активу у Сполучених Штатах Америки.

Законодавство про цінні папери Специфіка системи законодавства США обумовлена адміністративнотериторіальним устроєм держави. США є федерацією з дворівневою системою законодавства: федеративне законодавство та законодавство суб'єктів федерації. На рівні федеративного законодавства наразі відсутня нормативна регламентація питань щодо

цифрових активів та криптовалют. Визначення правової природи та офіційне закріплення статусу зазначених феноменів покладено на розсуд штатів.

Особливою формою кодифікації в США є створення уніфікованих актів з метою забезпечення єдності нормативно-правового регулювання відповідної сфери загального права на рівні штатів. Розробленням таких актів займається Національна конференція комісарів з питань уніфікації права (National Conferences of Commissioners on Uniform State Laws, далі — NCCUSL), відома як Комісія з уніфікації права (Uniform Law Commission, далі — ULC). У 2014 році ULC розробила Уніфікований акт про довірчий доступ до цифрових активів, який був переглянутий в 2015 році (далі — Уніфікований акт про цифрові активи).

Відповідний Закон було прийнято 42 штатами (у 2016 році — Вайомінг, Меріленд, Південна Кароліна, Колорадо, Північна Кароліна, Вашингтон, Флорида, Теннессі, Індіана, Гаваї, Орегон, Аризона, Айдахо, Небраска, Міннесота, Коннектикут, Мічиган, Іллінойс, Нью-Йорк, Вісконсин; у 2017 році — Айова, Канзас, Нью-Мексико, Техас, Монтана, Міссісіпі, Огайо, Арканзас, Вірджинія, Вермонт, Алабама, Юта, Південна Дакота, Північна Дакота, Аляска, Нью-Джерсі, Невада; у 2018 році — Джорджія, Західна Вірджинія, Мен, Міссурі, Американські Віргінські острови). З 2019 року цей Акт перебуває на розгляді в органах законодавчої влади Массачусетсу та НьюГемпширу. Відповідно до пункту 10 розділу 2 Уніфікованого акта про цифрові активи поняття «цифровий актив» визначається як електронний запис, у якому особа має право або інтерес.

Цей термін не містить базового активу (underlying asset) або зобов'язання, якщо такий актив або зобов'язання не є електронним записом. Відповідно до п. 11 р. 2 Уніфікованого акта про цифрові активи термін «електронний» означає технологію, що має електронні, цифрові, магнітні, бездротові, оптичні, електромагнітні або подібні можливості (далі — електронні можливості). Згідно з п. 22 р. 2 цього ж Акта записом є інформація, що записана на матеріальному носії або яка зберігається на

електронному або іншому носії та вилучається у формі, доступній для сприйняття.

Кембриджський словник «базовий актив» (underlying asset) характеризує як актив, що базується на іншому інвестиційному продукті, наприклад, акції на фондовому ринку, в які інвестиційний фонд вклав гроші: попит на більшість інвестиційних фондів є низьким, оскільки ціна впала нижче вартості базового активу. Як зазначено в коментарі до Уніфікованого акта про цифрові активи, під базовим активом маються на увазі кошти, які зберігаються на банківському рахунку в Інтернеті. Зважаючи на вищенаведене, можна виокремити такі ознаки цифрових активів:

- є електронним записом, тобто інформацією, що має відповідні електронні можливості;
- посвідчує право або інтерес особи в електронному записі;
- не містить базового активу, тобто коштів, які зберігаються на банківському рахунку в Інтернеті, або зобов'язань, якщо вони не є електронним записом;
- є інформацією, що записана на матеріальному носії або яка зберігається на електронному або іншому носії;
- така інформація може вилучатись у формі, доступній до сприйняття.

На офіційному веб-сайті ULC в описі до Уніфікованого акта про цифрові активи зазначено, що акт дозволяє довірній особі розпоряджатися цифровою власністю (digital property), наприклад, комп'ютерними файлами, вебдоменами та віртуальною валютою. Зважаючи на це, можна дійти висновку, що віртуальна валюта віднесена ULC до категорії цифрової власності.

У 2017 році ULC було розроблено Уніфікований акт з регулювання віртуально-валютного бізнесу (Uniform regulation of virtual-currency businesses act, далі — URVCBA), який 2018 року доповнено Уніфікованим актом про комерційний закон для єдиного регулювання віртуальної валюти

(Uniform Supplemental Commercial Law For The Uniform Regulation of Virtual-Currency Businesses Act) [27].

З 2019 року URVCBA перебуває на розгляді в парламентах штатів Гаваї, Невада та Оклахома. Згідно з п. 23 р. 102 URVCBA віртуальна валюта є цифровим засобом вираження вартості, що використовується як засіб обміну, розрахункова одиниця або засіб збереження вартості, не є законним платіжним засобом, незалежно від того, виражена вона в законному платіжному засобі або ні, і не містить: операцію, під час якої продавець надає в межах програм схожості або винагород вартість, яка не може бути зменшена або обміняна продавцем на законний платіжний засіб, банківський кредит або віртуальну валюту; цифровий засіб вираження вартості, наданий видавцем та використовуваний виключно в онлайн-грі, ігровій платформі або сім'ї ігор, що продаються одним і тим самим видавцем або пропонуються на одній ігровій платформі [28]. Відповідно до п. 8 р. 102 законним платіжним засобом є засіб обміну або одиниця вартості, включно з монетами або паперовими грошима Сполучених Штатів, видані Сполученими Штатами або іншим урядом.

У коментарі до URVCBA зазначено, що віртуальні валюти є підмножиною криптовалюти. Тобто криптовалюта є віртуальною валютою в розумінні URVCBA. Віртуальна валюта зі свого боку є цифровою власністю в розумінні Уніфікованого акта про цифрові активи. Отже, криптовалюта є цифровою власністю[28].

Суть Уніфікованого акта про цифрові активи полягає в тому, що довірена особа може розпоряджатися цифровим активом довірителя, якщо останній за власною волею передав таке право. Цифровий актив містить цифрову власність, до якої належать віртуальні валюти, зокрема криптовалюти. Тобто поняття «цифровий актив» та «криптовалюта» співвідносяться як ціле та частина. Сполучені Штати Америки мають досить широку законодавчу базу регулювання ринку цінних паперів.

До нормативно-правових актів, спрямованих на регламентацію правовідносин у зазначеній сфері, належать: Закон про цінні папери (Securities Act of 1933); Закон про фондові біржі (Securities Exchange Act of 1934); Закон про інвестиційні компанії (1940 р.); Закон про інвестиційних консультантів (1940 р.); Закон про захист інвесторів у цінні папери (Securities Investor Protection Act of 1970); Закон про депозитарні установи (Depository Institutions Act of 1982); Закон про операції інсайдерів з цінними паперами і шахрайство (Insider Trading and Securities Fraud Enforcement Act of 1988). У США склалася стабільна правозастосовна практика, зокрема, розроблена судовою гілкою влади, яка стосується окремих аспектів обігу токенів [28].

Значна увага приділяється проблематиці розмежування таких понять, як utility token та security token. Фактично відповідна проблематика полягає в розмежуванні конкретних токенів від цінних паперів. З огляду на вищенаведене, потрібно проаналізувати визначення цінних паперів, яке отримало своє закріплення в межах приписів Закону про цінні папери. Так, у цьому акті дефініція поняття «цінний папір» (security) визначається як «будь-який вексель, акція, казначейська акція, ф'ючерсний

цінний папір, своп з цінними паперами, облігація, боргове зобов'язання, доказ заборгованості, підтвердження права на дивіденди або частка участі у будь-якій угоді про розподіл прибутку, будь-які сертифікати на отримання прибутку або частки участі, які зазвичай називаються цінними паперами або ж будь-який інший сертифікат прибутку або часткової участі, тимчасова або ж проміжна розписка, квитанція, гарантія або ордер або право на підписку або ж купівлю будь-чого із вищезазначеного». Щодо цифрових активів та можливості їх зарахування до категорії цінних паперів потрібно зазначити, що відповідно до Уніфікованого акта про цифрові активи «цифровий актив» визначається як електронний запис, у якому особа має право або інтерес. Цей термін не містить базового активу (underlying asset) або зобов'язання, якщо такий актив або зобов'язання не є електронним записом. Наведене вище свідчить, що цінні папери та цифрові активи мають

різну правову природу, тому неможливим є віднесення останніх до видів цінних паперів, а також застосування до зазначених категорій однакового нормативного регулювання, що впливає з наступного.

По-перше, обов'язковою ознакою цінних паперів є їх законодавча визначеність та уніфікованість видових конструкцій. У самому визначенні цінних паперів міститься перелік їх видів (вексель, акція, казначейська акція, ф'ючерсний цінний папір, своп з цінними паперами, облігація тощо), кожен з яких має самостійне значення й передбачений законодавством режим обігу. У той час як цифровий актив з погляду нормативної регламентації є поняттям загального характеру, без прив'язки до конкретних видів. Тобто підхід законодавця до визначення цінного паперу базується на видових характеристиках, натомість підхід ULC щодо цифрового активу — на загальних ознаках, відповідність яким дає підстави зарахувати об'єкт до цифрового активу.

По-друге, цінні папери за формою існування можуть бути документарними та бездокументарними. Характерною особливістю цифрового активу є його існування в електронній формі. Так зване «оцифрування» активу переносить його в електронну площину існування, у зв'язку із чим доступ до активу забезпечується за допомогою застосування комп'ютеризованих систем або відповідних гаджетів.

По-третє, цінний папір є документом, який засвідчує майнове право його тримача. Натомість цифровий актив по суті є електронним записом, тобто інформацією, що зберігається на електронних носіях. І саме в цій інформації особа має право або інтерес. З наведеного вбачається, що проаналізовані категорії — цінні папери та цифрові активи — є окремими категоріями, а тому законодавство США про цінні папери не може бути застосоване до цифрових активів, які через свою специфіку потребують належної законодавчої бази, активне впровадження якої на рівні штатів розпочалось у 2014 році після розроблення ULC Уніфікованого акта про цифрові активи.

3 Розвиток цифрових активів та застосування їх банківському секторі

3.1 Практика застосування інтернет банкінгу

До числа найбільш перспективних напрямків розвитку фінансового сектора належить впровадження інформаційних технологій та просування компаній в мережі Інтернет, зокрема в його мобільному сегменті.

У результаті цього створюється новий формат бізнесу, важливе місце в якому найближчим часом може посісти така інноваційна форма грошей, як криптовалюта. Економічна природа криптовалюти наразі активно вивчається за кордоном, і серед останніх наукових робіт можна виділити статтю Метью Понсфорда «Порівняльний аналіз біткойну та інших децентралізованих віртуальних валют: правове регулювання в КНР, Канаді і США» [30], в якій автором зіставлено діаметрально протилежні підходи до їх регулювання, окреслено можливі загрози та перспективи від їх використання. Також дослідженню функціональних можливостей нової форми грошей та особливостям її ціноутворення була присвячена публікація колективу польських науковців під назвою «Коливання цін і використання біткойну» [32]. На даний момент саме біткойн є найбільш розповсюдженою з-поміж близько шестиста криптовалют у світі, у зв'язку з чим саме на його прикладі зазвичай вивчається роль та можливості цифрових грошей.

Інтерес вітчизняних дослідників до даної проблематики є значно меншим, про що свідчать відповідні публікації, які здебільшого пов'язані із банківською справою, адже роль електронних грошей у комерційних банках постійно зростає і потребує наукового обґрунтування їх ефективного використання. Сучасні тенденції та перспективи розвитку електронних грошей були розглянуті в монографії О. В. Мельниченка «Теорія, методологія та практика обліку, аналізу і аудиту електронних грошей в банках» [33].

Цілком вдалою можна вважати спробу теоретичного узагальнення криптовалютних відносин як феномена сучасної цифрової економіки та виявлення взаємозалежності між котируванням золота та біткойну в спільній публікації А. В. Колдовського та К. В. Чернеги «Проблемні аспекти теоретичного осмислення криптовалюти як явища сучасної інформаційної економіки» [34].

Світова економічна криза вчергове висвітлила кілька ключових проблем, зокрема активний вплив політики на економіку та неефективність використовуваних фінансових механізмів. У результаті такий вплив став поштовхом для створення нових технологій, покликаних підвищити ефективність функціонування фінансової сфери. Одним із таких можливих інструментів є використання криптовалют. Минуло близько 8 років з часу, коли з'явилася перша криптовалюта «біткойн» (у 2009 р.) завдяки розробкам Сатоші Накамото, яка поступово набирає популярність серед населення планети. За даними блогу Visual Capitalist, станом на початок вересня 2017 р. обсяг криптовалют у світі оцінювався у \$146,2 млрд. Лівава частка (47%) припадала на біткойн, а 19% займав Ethereum [35].

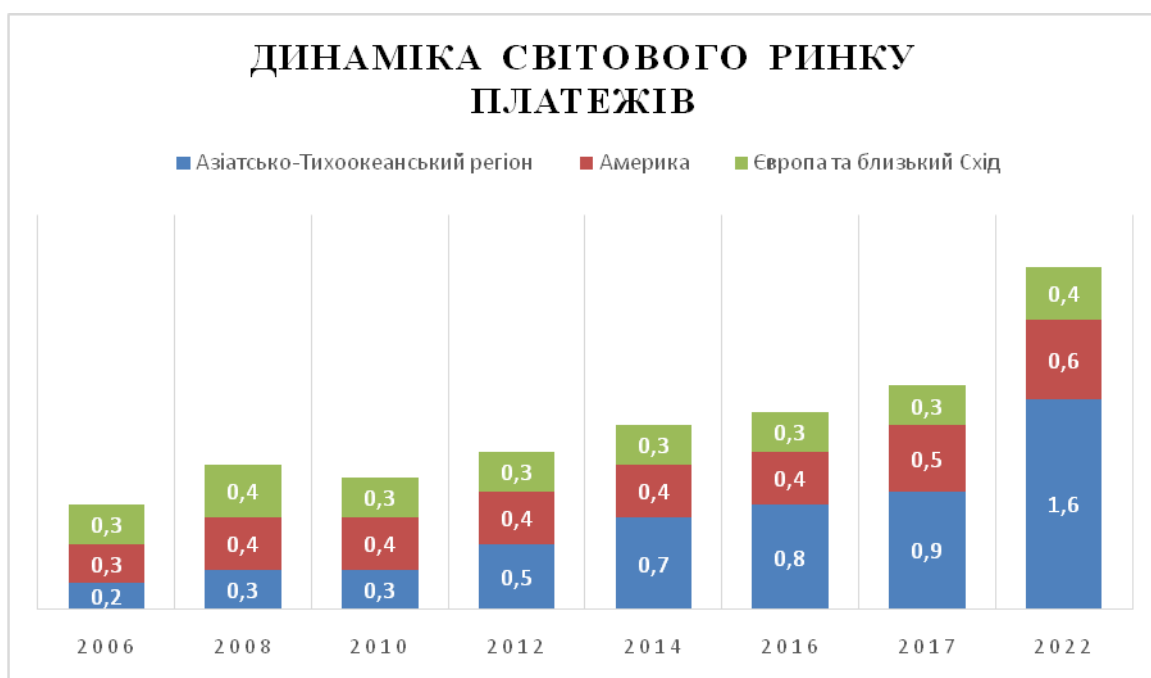
На даний момент у світі кількість видів криптовалют уже наближається до тисячі, і ринок продовжує зростати. У зв'язку з обігом та створенням криптовалют виникає питання про її правове врегулювання на національному та на міжнародному рівнях. Тут виникають чимало перешкод, які необхідно в майбутньому подолати. Очевидною із них є та, що чимало людей навіть не знають про можливе існування криптовалюти. Вчені досить детально досліджують проблеми та можливості використання криптовалюти, віртуальних валют, в основу яких покладено технологію «блокчейн». Наступною дилемою є недостатнє обговорення та відсутність опрацювання сутності біткойну та його аналогів з боку державних органів при прийнятті законів чи інших нормативних актів.

Біткойн – це перша і найвідоміша з безлічі інших віртуальних електронних валют. Термін «біткойн» запозичений з англійської мови

(bitcoin) і утворився шляхом злиття двох слів: bit (мінімальна одиниця комп'ютерної пам'яті) і coin (монета) [36]. Біткойн кваліфікують як віртуальну валюту, грошовий сурогат, електронну послугу, електронну інформацію, нематеріальну цінність, приватні гроші, віртуальний товар тощо.

3.2 Динаміка застосування електронних платежів у світі

Для ефективного функціонування ринку фінансових послуг необхідно мати розвинену інфраструктуру, розгалужену мережу фінансових посередників, інформаційне забезпечення, досконалу законодавчу базу, що створює належні умови для надання якісних фінансових послуг. До ринку фінансових послуг належать професійні послуги на ринку капіталів, грошовому, валютному, фондовому, інвестиційному, страховому та інших ринках, що забезпечують обіг фінансових активів.

Джерело: McKinsey Payments Map

Рисунок 3.2 – Динаміка світового ринку платежів

Очевидно, що рівень плати за транзакції в міжнародному сегменті вищий, ніж для внутрішніх платежів. Це свідчить про світову глобалізацію обігу цифрових активів.

Використання технології блокчейн у банківському секторі стає природнім явищем не лише у сфері переказів, систем автентифікації та банківської безпеки, а також у сфері операцій з цінними паперами, кредитуванням, випуском банківських гарантій та автоматизації рахунків.

Незважаючи на стрімке зростання популярності криптовалют, сьогодні не існує єдиного, визнаного у світі її визначення, яке б однозначно розкривало сутність та економічну природу криптовалюти. Однак, ми можемо впевнено сказати, що криптовалюту доцільно визначити як особливий різновид електронних грошей, які функціонують на децентралізованому механізмі емісії та обігу і являють собою складну систему інформаційно-технологічних процедур, побудованих на криптографічних методах захисту. До того ж, слід відмітити, що в даний час функціонування криптовалюти засновано лише на неформальних нормах, а нормативно-правові акти проведення операцій з криптовалютою ще не закріплені.

Фінансова сфера, як і всі інші сторони економіки, не уникла проникнення глобалізації, ІТтехнологій та загальної комп'ютеризації, що сприяло появі додаткових інститутів, фінансових інструментів і нових форм взаємодії між людьми. Такий прогрес дав змогу не тільки прискорити всі транзакції, але і зробити їх відносно дешевими і миттєвими. Якщо раніше платежі в основному проводилися банками та іншими відповідними структурами тільки в традиційних валютах, то останнім часом місце універсальної грошової одиниці займає біткоїн та інші аналогічні криптовалюти, які позбавлені багатьох недоліків, що мають традиційні загальноновизнані валюти. Таким чином інвестори замислюються про вкладення коштів у валюту, яка є найменш залежною від волатильності курсу валют, наявності політичних та економічних ризиків та рішень, прийнятих

вузькою групою осіб. Відповідно, якщо світ перейде на абсолютно новий рівень формування економічних процесів - посткапіталістичну систему, то єдиним можливим засобом платежу на даному етапі технологічного прогресу людства може бути лише криптовалюта.

Фактори, що впливають на рівень розвитку цифрових технологій:

Економічний фактор. Вивів блокчейн технологію на світовий споживацький ринок послуг та зробив її однією з найзатребуваніших технологій сучасності. На сьогодні багато корпорацій зацікавлені в уведенні технології розподіленого реєстру у бізнес-процеси, оскільки вони здатні замінити значну кількість неефективних компонентів і раціонально використовувати ресурси, що є в наявності.

Соціальний фактор. Соціальний фактор забезпечення таких правовідносин базується на потребі суспільства в уведенні у повсякденну діяльність технології з оптимальним рівнем надійності та прозорості. Серед головних особливостей блокчейну можна виокремити децентралізованість та публічність, що дозволяють вивести суспільні відносини на новий рівень із вищим ступенем довіри, надійності, відкритості, безпеки та безпосередників.

Політичний фактор. Політичний фактор забезпечення відносин, пов'язаних із використанням технології блокчейн, напряму залежить від концепції розвитку держав або окремих видів влади. Багато країн, наприклад Швеція, Швейцарія, Люксембург, вже сформували концепції свого подальшого розвитку на найближчі роки, де присутній план інтеграції технології блокчейн у державний апарат і різні державні інститути.

Економічний фактор. Вивів блокчейн технологію на світовий споживацький ринок послуг та зробив її однією з найзатребуваніших технологій сучасності. На сьогодні багато корпорацій зацікавлені в уведенні технології розподіленого реєстру у бізнес-процеси, оскільки вони здатні замінити значну кількість неефективних компонентів і раціонально використовувати ресурси, що є в наявності.

Соціальний фактор. Соціальний фактор забезпечення таких правовідносин базується на потребі суспільства в упровадженні у повсякденну діяльність технології з оптимальним рівнем надійності та прозорості. Серед головних особливостей блокчейну можна виокремити децентралізованість та публічність, що дозволяють вивести суспільні відносини на новий рівень із вищим ступенем довіри, надійності, відкритості, безпеки та безпосередників.

Політичний фактор. Політичний фактор забезпечення відносин, пов'язаних із використанням технології блокчейн, напряму залежить від концепції розвитку держав або окремих видів влади. Багато країн, наприклад Швеція, Швейцарія, Люксембург, вже сформували концепції свого подальшого розвитку на найближчі роки, де присутній план інтеграції технології блокчейн у державний апарат і рішні державні інститути.

Висновки

Проведений у межах цього дослідження аналіз питань, пов'язаних із визначенням і розглядом цифрових активів як об'єктів економічного регулювання, свідчить про те, що:

Цифровий актив є об'єктом обігу (залежно від суб'єктного складу учасників відносин), що дозволяє говорити про забезпечення його обігу.

Отже, використання цифрового активу здійснюється в межах правового поля, що створює додаткові гарантії для тримачів цифрових активів.

Єдиного уніфікованого визначення поняття «цифровий актив» у правовій доктрині на сьогодні не закріплено. Сам термін «цифровий актив» є комплексним поняттям, що виявляється в широкій варіативності його значень.

У різних джерелах поняття «цифрові активи» відрізняються залежно від цілей нормативного регулювання, рівня розвитку тієї чи іншої держави, рівня спеціалізації нормативного акта чи внаслідок інших факторів. У багатьох державах закріплення на нормативному рівні такого поняття, як «цифровий актив», відсутнє.

До головних властивостей цифрового активу належать такі:

- наявність цифрової форми виразу;
- закріплення у розподіленому реєстрі (блокчейн);
- забезпечення активами;
- є цінністю, що має мінову вартість.

Зважаючи на вищенаведені властивості, найбільш коректним визначенням цифрового активу є таке: цифровий актив — інформаційний ресурс, похідний від права на цінність, і такий, що обертається в розподіленому реєстрі у вигляді унікального ідентифікатора.

Найширшим поняттям, що охоплює інструменти блокчейну, є «токен блокчейну» — одиниця обліку, що обертається у розподіленому реєстрі за допомогою транзакції з унікальним ідентифікатором. Криптовалюта і

цифровий актив також є токенами блокчейну, проте між собою ці інструменти не є тотожними.

Відповідно до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО 38) та Положення (стандарту) бухгалтерського обліку (П(С)БО) цифровий актив відповідає всім ознакам нематеріального активу (НМА), що обумовлюється наступним: цифрові активи не мають монетарного виразу, не мають фізичної субстанції та можуть бути ідентифіковані за допомогою унікального буквено-цифрового коду, що надається конкретному цифровому активу. Отже, для цілей бухгалтерського обліку цифрові активи мають розглядатися як нематеріальні активи (НМА).

Існує об'єктивна потреба в чітко визначених критеріях, що дозволяють достовірно визначити ступінь відповідності конкретного токена блокчейну цифровому активу. В методичному посібнику «Методика діагностики токена блокчейну на відповідність цифровому активу» наведено категорії та відповідні критерії, що дозволяють визначити ступінь відповідності токена блокчейну цифровому активу на основі результатів його дослідження.

Трансформаційні процеси, обумовлені появою та поширенням технології блокчейн, докорінно змінюють підходи до роботи з інформацією. Принципи роботи не просто сприяють її систематизації, вони перетворюють ціннісні характеристики такої інформації.

Список літератури

1. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»: прийнятий Верховною Радою України 06.04.2001 №2346-III: редакція від 06.11.2016 на підставі 1664–19 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2346-14> (дата звернення 12.06.20)
2. Лист Національного банку України «Щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою / криптовалютою «Bitcoin» до операцій з [...] від 08.12.2014 р. №29–208/72889.
URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v2889500-14>(дата звернення 12.06.20)
3. Bitcoin: як в Україні використовують криптовалюту // Конкурент – ділове інтернет-видання Волині.
URL: <http://konkurent.in.ua/news/golovna/12240> (дата звернення 14.06.20)
4. Баликова Н. Японія визнала біткоїн платіжним засобом / Н. Баликова // Голос України. – 2017. – №61. – С. 5.
5. В Іспанії біткоїни можна буде купити в банкоматах // Економічна правда.URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/01/18/617995/>(дата звернення 14.06.20)
6. Вартість біткоїна вперше в історії перевищила вартість унції золота / Zik.
URL:http://zik.ua/news/2017/03/03/vartist_bitkoina_vpershe_v_istorii_perevyshchyla_vartist_untsii_zolota_1054415 (дата звернення 15.06.20)
7. Курс Bitcoin // Finance.ua.
URL:<http://charts.finance.ua/ua/currency/bitcoin/-/1/btc>(дата звернення 17.06.20)
8. Куцевол М.А. Поняття та економічна природа крипто валюти / М.А. Куцевол, О.А. Шевченко-Наумова.
9. Ліхачов М. Скромна чарівність біткоїна: українські реалії використання крипто валют / М. Ліхачов // Forbes Україна.

10. Поливка Н. Криптовалюти і «різноманітні біткоіни» / Н. Поливка / Юридична Газета
У Відні відкрився перший у світі біткойн-банк / Конкурент – ділове інтернет-видання Волині. URL: konkurent.in.ua/news/svit/11839/u-vidni-vidkrivsyapershij-u-sviti-bitkojnbank.html (дата звернення 17.06.20)
Що таке біткоін? / Invest-Program – прибуткове інтернет-інвестування. – URL: <http://invest-program.com.ua/shho-take-bitkoin/>. (дата звернення 17.06.20)
11. CryptoCurrency Market Capitalizations. URL: <http://coinmarketcap.com>(дата звернення 17.06.20)
12. Bank of England Act 1998, с. 11, § 2A.
URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/11> (дата звернення 17.06.20)
13. 14. Banking Act, § 32. Virtual
14. Currency (VC), supra note 216. 15. Bitcoin Is Not a Virtual Currency, GERMAN BUNDESBANK (Feb. 20, 2018).
URL: <https://www.bundesbank.de>(дата звернення 17.06.20)
15. BOJ/ECB Joint Research Project on Distributed Ledger Technology, ECB & BOJ (Sept. 6, 2017).
URL: https://www.ecb.europa.eu/paym/intro/news/shared/20170906_stella_report_leaflet.pdf (дата звернення 17.06.20)
16. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org> (дата звернення 17.06.20)
17. Circular NO.: C268 — Introduction of new rules governing derivatives on virtual currencies. 15 May 2018. URL: <https://www.cysec.gov.cy>(дата звернення 17.06.20)
18. Communication From the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. FinTech Action Plan: For a More Competitive and Innovative European Financial Sector, COM (2018) 109 final (Mar. 8, 2018). URL: <http://eurlex.europa.eu> (дата звернення 17.06.20)

19. Consultation Paper CP19/3 ‘Guidance on Cryptoassets’. January 2019. URL: <https://www.fca.org.uk/publication/consultation/cp19-03.pdf> (дата звернення 17.06.20)
20. Copyright Law of the United States and Related Laws Contained in Title 17 of the United States Code. URL: <https://www.copyright.gov/title17/title17.pdf>
21. Corporations Act 2001. URL: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2018C00424> (дата звернення 23.06.20)
22. Directive 2003/71/EC of the European Parliament and of the Council of 4 November 2003 on the prospectus. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex%3A32003L0071> (дата звернення 23.06.20)
23. European Central Bank “Virtual Currency Schemes — a further analysis”. February 2015. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemesen.pdf> (дата звернення 23.06.20)
24. Fiduciary Access to Digital Assets Act, Revised. URL: <https://www.uniformlaws.org/committees/communityhome?communitykey>(дата звернення 23.06.20)
25. GST and Digital Currency, ATO. URL: <https://www.ato.gov.au/business/gst/in-detail/your-industry/financialservices- and-insurance/gst-and-digital-currency/> (дата звернення 23.06.20)
26. HM Revenue & Customs, Revenue and Customs Brief 9 (2014): Bitcoin and Other Cryptocurrencies (Mar. 3, 2014). URL: archived at <https://perma.cc/MP2EGQKV> (дата звернення 23.06.20)
27. Investment Advisers Act of 1940/USA. URL: https://www.db.com/tcr/docs/Investment_Advisers_Act_of_1940.pdf (дата звернення 23.06.20)
28. Press Release, Central Bank of Cyprus, Attention to the Risks Associated With Virtual Currencies (Feb. 7, 2014). URL:

<https://www.centralbank.cy/en//announcements/07022014>(дата звернення 23.06.20)

29. Публичный контракт Системы Bitbon.

URL:<https://www.bitbon.space/ru/publichnyy-kontrakt-sistemy-bitbon>(дата звернення 23.06.20)

30. AN ACT to amend the estates, powers and trusts law, in relation to the administration of digital assets (2016). URL:

<https://legislation.nysenate.gov/pdf/bills/2015/A9910A>. (дата звернення 23.06.20)

31. An Act to amend title 12 of the Delaware code 2014). URL:

<http://legis.delaware.gov/BillDetail?legislationId=23219> (дата звернення 23.06.20)

32. Announcement by the Ministry of Finance, the Ministry of Energy, Commerce, Industry and Tourism and the Central Bank of Cyprus, in relation to virtual currencies. 18 March 2014. URL:

<https://www.centralbank.cy/en/announcements/18032014-2>.(дата звернення 23.06.20)

33. ANNOUNCEMENT ESMA, EBA and EIOPA warn consumers on the risks of Virtual Currencies. 14 February 2018. URL:

<https://www.cysec.gov.cy/CMSPages/GetFile.aspx?guid=b286d3e9-88cd45bb-8cd3-8d75e06e3c0d> (дата звернення 23.06.20)

34. Emergency Decree on Digital Asset Businesses. URL:

<https://www.sec.or.th/EN/Documents/EnforcementIntroduction/digitalasset> (дата звернення 23.06.20)

35. European Central Bank “Virtual Currency Schemes — a further analysis”. February 2015.

URL:<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemesen.pdf> (дата звернення 23.06.20)

36. European Central Bank “Virtual Currency Schemes”. October 2012.

URL:

<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en>(дата
звернення 24.06.20)